

1515; com a nom de planta, Cavanilles, 1797; però el collectiu *botjar* 'erm ple de botges', ja 1371.

Botja ja apareix en els diccs. de rims de Jacme Marc, 294 (1372) i L. d'Aversó, 132 (c. 1390), però no sabem si no és un homònim.¹ De tota manera *botja* planta seria usual en el S. XIV, car d'ací deriva indubtablement el collectiu *botjar*, que ja apareix molt sovint en els Llibres de Values castellanencs d'aquell temps (dels quals la generositat de l'eminent amic A. Sz. Gozalbo em comunicà les seves còpies): «un quartó de *botjar* e -l sars», l'any 1371 (*sars* per SAS 'llarg serrat erm', veg. la meua monografia sobre aquest mot pre-romà en E. T. C. II); «un quartó de *botjar* --- situat en lo sars», a. 1398; en un altre doc. de 1371 apareix com a adjectiu «un quartó de terra *botgar* al sars» i altres sengles exs. de *botgar* i *botjar* en un de 1372 i un de 1398; n'hi ha encara 6 més de *botjar* de l'any 1398 tots ells localitzats al costat d'un *aljup* o «sobre l'aljup» («un troç de *botjar*», «miga jovada de *botjar*», «3 quartons e mig de *botjar* a l'aljup», etc.), i ja el fet d'estar al costat d'un aljub ben conegut revela terres ben seques i segurament ermes.

Ara bé, que les botges són plantes típiques dels erms és un fet que me l'assenyalaven pertot en les enquestes de l'Onom. Cat.: a Uldemolins, el 1935, deien «un *bojá* és un ermot on es fan moltes *bóges*, com ara les *Creus Velles*, on anaven al Calvari»; i l'altre informant, al cap d'uns dies: «*bojá*s és lo mateix que 'garrigues, landes', o siga «un tros de terreny inculte i cobert de bosc baix»; a Morella (1961) «una *bojá* és un vessant cubert de *bóges*»; a Salem (1962) ensenyant-me el vessant erm el *bojarét* cuitaven a precisar que s'hi fa molta *bóga*. I així una mica pertot, tant en el País Valencià com en el Principat, fins al punt que ³⁰ *botjós* hi ha pres el sentit de 'silvestre, que creix sense explotació, pels ermots', parlant de les alzines o garrics de poc valor. En efecte, una reglamentació tarragonina de 1752 posa càstig «per tot bou que sia trobat en alzinas creadas o *botjosas*» (del llibre del Dr. Daniel Recasens sobre La Secuita, p. 59); ja Narcís Oller posava a *L'Escanyapobres*: «Jo 'm creia que era un *botjar*. — Sí, home: un ermot com lo cap d'aquest cantó, y encara sense 'ls pinetells que per aquí verdegem mitja muntanya» (DAg.).

Els naturalistes ens donen moltes dades sobre les herbes anomenades *botja*. Especialment Antoni C. Costa (1877), que dona la trad. «abrotano silvestre», i identifica amb l'*Artemisia campestris*; Serradell (1907) que identifica la *botja d'escombres* amb el *Dorycnium suffruticosum* Vill. (Club Muntanyenc, *Sota Terra* I, 126); i vegeu sobretot les descripcions de Joseph Cavanilles per a la «bocha blanca» i la «bocha pensera» (*Obs.* II, 331, 337);² AlcM arreglera 13 herbes silvestres diferents anomenades *botja*, distingides o no amb adjectius catalans, amb llur traducció llatinoide o castellana; el DFa. (o sigui pràcticament Font i Quer, que el revisà tant durant la redacció: en sóc testimoni) en dona 7, una plantaginàcia, tres papilionàcies i 3 compostes: la identificació amb l'*Aspernclák* me la donaren espontàniament a

Fredes, al peu del Tossal del Rei, trifini entre el País Val., Tortosa i el Matarranya.

Sobretot és en el País Valencià, i de llarg a llarg d'aquesta regió, on tinc notes pertot de les diverses variants de *botja*, en gran abundor en tots els pobles de la part seca de les quatre «governacions», des dels Ports de Benifassà i el Baix Maestrat (Canet lo Roig), fins a Vallada, la Valldigna, l'Assafor, les valls de l'Aitana i el Pinós de Monòver. Hi ha allà moltes varietats distingides amb adjectius, sobretot *botges negres* i *blanques* pertot arreu; entre les menys fressades veiérem la *botja cunillera* a Palanques (Ports), la *botja palmerina* a Bétera, la *botja francesa* a Benigànim, la *botja dels xotets* a Vallada; a Carcaixent la *botja femetera* era camamilla o cosa molt semblant, diferent de la *botja ramassera*, que devia ser la *botja* d'escombres, perquè s'hi fan *ramassos*, que a Canet lo Roig en diuen «raspalls» i serveixen per *agranar l'era*: o sigui la que en el parlar ja baturro d'Olocau del Rei en diuen *boja barredera* (diferent de la *boja flor-blánka*).

No pensem a exhaurir els noms combinats que vaig anotar en els pobles valencians, on vaig anotar-ne pertot, perquè, gràcies al clima, en les grans zones seques del País la *botja* és molt conspícua pertot; i acontentem-nos amb afegir-n'hi algun de les terres de més al Nord, com la *botja barrera* que a Ascó (Ebre, 1946) m'ensenyaven com a semblant a una estepa (nom que només recorda el de la *barrella*, i potser s'hi relaciona, car no són plantes tan diferents), i en el Vallespir la ginesta *búza*, que m'ensenyaren a les serres de Ceret, Sant Marçal i Montboló, més alta, més rude i no tan corrent com la *ginesta vera* (la de les muntanyes barcelonines), i que vaig reconèixer com a nom del bàlec (usat, com és sabut, per fer escombres).

La varietat de més transcendència, entre tantes herbes humils i sense gaire utilitat, és la que des d'antic ha estat famosa com a mitjà de fer les enramades per als cucs de seda. No són totes les 7 o 13 plantes diferents que duen aquest nom les que s'usen amb aquest fi. A Torís, entre l'Horta valenciana i la Vall dels Alcalans, m'ensenyaren la diferència entre la *bóča blánka* i la *bóča de seda* explicant-me que «l'arranquen i el cuc *bóča* en ella: hi fa el capell» ('capoll') (1962).

En el Maestrat Garcia Girona diu que la *boja* és «una mata del camp molt odorífera,³ de floretes grogues, com cabets: s'usa perquè els cucs de seda hi filen llurs capells» (Maestrat, Plana, etc.); i Agustí en *L'Agricultura del Prior* (a. 1617) explicava «al triar de les *botges* per la seda, les grogues són millors que les roses y las que manco valen són les blanques» (veg. més detalls en la cita d'AlcM). Ara bé, és l'aplicació als cucs el que ha donat lloc a més ús literari i a més varietat de derivats. Això ens dona, en efecte els testimonis més antics del mot: «ador-vos creu sancta / y *botga* florida en qui féu la seda l'etern sirigà» en les *Obres Contemplatives* de Beltran i Ferrandis, de 1515 (cito del DAg.); i en un passatge lú-